

JOGGYAKORLAT

CSORDÁS Eörs

AZ ALKOHOLIZMUS, MINT A HÁZASSÁGKÖTÉS TERHEINEK VÁLLALÁSÁRA VALÓ KÉPTELENSÉG OKA

Több-kevesebb alkoholistával mindenütt találkozunk a nagyvilágban. Magyarországon az alkoholizmus terén rangsorban eléggé az élvonalban van. Sajnos az alkoholista nemcsak magát pusztítja, hanem a környezete, a családja is meg-sínyli életvitelét. Számítalan házasság fut zátonyra, mert egyik vagy mindkét fél ivásnak adja magát.

Gyakran találkozunk asszonyokkal, de sajnos nem egyszer férjekkel, akikből tehetetlenségük folytán feltör a kérdés: „Meddig kell ezt túrnöm?” ti. meddig kell túrnie alkoholista társa életvitelét. Sokan nem állnak meg a pusztá kérdés-felvetésnél, hanem menekülnek a „pokolból”.

Legtöbbször nem is tudják, hogy ezt a menekülést az Egyház maga is jóvá-hagyja, amikor Törvénykönyvében leszögezi, hogy „Aki házastársának vagy gyermekének súlyos lelki vagy testi veszedelmet okoz, vagy másképpen nehezíti meg mértéken felül a közös életet, az a másik félnek törvényes okot szolgáltat a különválásra...” (vö. CIC c.1153, §.1). A különválás, vagy másképpen az ágytól és asztaltól való elkülönülés sok problémát megold vagy megoldhat.

Tudni kell azonban, hogy a különélő házastársaknak „nem szabad másik házasságot kötni, amíg az előző érvénytelensége... biztosan nem igazolt” (vö. CIC c.1085, §.2). Gyakran itt is tévedésben élnek egyesek, és úgy gondolják, hogy a polgári bíróság ítélete, mint közokirat elégséges arra, hogy valakinek a szabad-állapotát igazolja. Ám ez nem így van. „A megkeresztelték házassági ügyei sa-játos jogon az egyházi bíróhoz tartoznak” (CIC c.1671).¹ Az egyházi bíró azon-ban nem *bonthatja fel* a házasságot, hiszen köztudott, hogy az érvényesen megkötött és elhált szentségi házasság abszolút felbonthatatlan. Az egyházi bíró hatalma arra terjed ki, hogy a házastársak kérésére (vö. CIC c. 1674, n.1)² meg-vizsgálja, vajon érvényesen kötöttek-e a felek házasságot. A bíró elé terjesztett kérésnek vagy más néven peralapító keresetlevélnek tartalmaznia kell a felperes jogcímét azaz, hogy mire alapozza házassága semmisségének vélelmét (vö. CIC c.1504, n.2). Így merül fel a kérdés, vajon az alkoholizmus, az alkoholizáló

¹ Ugyancsak az egyházi bíró elé tartozik a megkeresztelt és megkereszteletlen, vagy két megkereszteletlen házassági ügye, ha valamelyik fél katolikussal kíván újabb házasságot kötni.

² Esetleg az ügyész (vö. CIC c.1674, n.2).

életmód, elégséges alapnak tűnik-e arra, hogy az egyházi bírák kollégiuma semmisnek nyilvánítson egy házasságot vagy sem?

„A római pápa által a fellebbezések elfogadására létesített rendes bíróság a Rota Romana.” (CIC c.1443). Rómában minden esztendőben kiadják a Rota Romana válogatott ítéleteit, amelyek arra szolgálnak, hogy eligazítást adjanak az alsóbb egyházi bíróságoknak, hogyan és miképpen kell értelmezni a törvényeket. Márpedig a Rota Romana Döntvénytáráiban számtalan olyan ítélettel találkozunk, amelyek az alkoholizmus problémájával foglalkozik. Az ítéletekben a *fejlődés* egy meghatározott irányát ismerhetjük fel. Amikor fejlődésről beszélünk, nem arról van szó, mintha az Egyház megváltoztatta volna a házasság felbonthatatlanságával kapcsolatos tanítását, hanem arról, hogy a humán tudományok fejlődése számtalan olyan segédeszközt adnak az egyházi bírák kezébe, amely lehetővé teszi, hogy helyesebben, mélyebben ismerjék meg az emberi cselekedetet. Nyilvánvaló, hogy egy rövid ismertetés nem alkalmas arra, hogy az egyes ítéleteket részletesen kielemezze, de alkalmas arra, hogy ebben a kérdésben az ítélkezés fejlődésének irányvonalát bemutassa.

A fejlődés irányának hármass lépcsőfoka van.

1. „A házasság megkötésére képtelenek: 1.§ értelmük elégséges használatának híjával vannak.” (CIC c.1095).

Az 1917-es Törvénykönyv nem tartalmazott az ép elme hiányával kapcsolatos szabályozást. Ezért az 1917-es Törvénykönyv hatálya idején az ítéletek hosszan bizonygatták, hogy aki értelme elégséges használatának híjával van, az hasonló a hetedik életévét be nem töltött gyermekhez. A hetedik életévét be nem töltött gyermek képtelen a házasságra. Ergo... Az alkoholizmus miatt perelt házasságok érvényességét tartós vagy átmeneti elmebaj percímén vizsgálták. Ennek megfelelően többnyire csak a már teljes mértékben a házasságkötéskor kialakult krónikus alkoholizmusból fakadó debilitás esetében mondták ki a házasság semmisségét (vö. una coram Palazzini, die 17 maii 1972; una coram Davino, die 5 februarii 1975; una coram Stankiewicz, die 21 ianuarii 1982).

Az ítéletek alapvetően az alábbi gondolatmenetet követték: „A házasságot a jogképes felek törvényesen kinyilvánított beleegyezése hozza létre...” (vö. CIC-1917 c.1081, §.1). A beleegyezés emberi cselekedet (actus humanus). Az emberi cselekedet létrehozója az értelem és az akarat (vö. S.THOMAS, *Summa Theologica*, I-IIae, q. 1, a. 1, Resp.). Az alkoholizmusból fakadó debilitás esetén az értelem olyan fokú hiányossága áll fenn, hogy nem beszélhetünk emberi cselekedetről, azaz nem lehet szó a házasságot létrehozó beleegyezésről.

2. „A házasság megkötésére képtelenek: 2.§ akik ítélőképesség hiányában szenvednek a házassági jogokat és kötelességeket illetően...” (CIC c.1095).

Már a hatályos Törvénykönyv nyomán nem csak az alkoholizmusból fakadó debilitás esetében mondták ki érvénytelennek a házasságot, hanem akkor is, ha

bizonyítható volt, hogy valamelyik fél a házasságkötéskor pszichikai okok miatt a házassági jogokat és köteleességeket illetően az ítélőképesség hiányában szenvedett. Nyilvánvaló az ítélőképesség hiánya is a *beleegyezés* érvényességét érinti. Az okok között szerepel a pszichózis, a neurózis, a személyiségi zavar, pszichoszexuális abnormitás, az alkoholizálás, a szerencsejáték stb. (vö. una coram Pinto, diei 30 maii 1986). Ez az ítélőképesség hiánya nem szükségszerűen akadályozza a vállalt jogok és köteleességek teljesítését a már megkötött házasságban! Inkább arról van szó –olvassuk a Rota egyik ítéletében–, hogy a törvényhozó megtiltja az ítélőképesség hiányában szenvedő személynek a jogok és köteleességek életre szóló vállalását (vö. una coram Ragni, diei 25 novembris 1985; una coram Ragni, diei 11 iunii 1991).

Az ítéletekben a gondolatmenet a következő: miután a házasság életre szóló szövetség, amely szerződő felekre sajátos terheket ró, szükséges, hogy a felek elméletileg tisztában legyenek a házasságban vállalt köteleességekkel. A régi Kódex csak arról beszél, hogy a felek előtt legalább az ne legyen ismeretlen, hogy a házasság a gyermekáldásra irányul (vö. CIC-1917 c. 1082, §.1). Ez a házasság elsődleges céljával kapcsolatos. A II. Vatikáni Zsinat nyomán az új Kódex már nem állít fel rangsort a házasság céljait illetően. A felek előtt a többi cél sem lehet ismeretlen. Az alkoholizmus bizonyos fokán a szenvedélybetegben a felismerés képessége hiányzik. Nem szükségszerű, hogy általánosságban hiányozzék az ítélőképesség. A törvény szövegéből világos, a házasság semmissé nyilvánításához elégséges ha csak a házasság lényeges terheivel kapcsolatos ítélőképesség hiánya bizonyítható (vö. una coram Anné, diei 28 iunii 1965; una coram Sabattani, diei 24 februarii 1961; una coram Rogers, diei 22 februarii 1965; una coram Palazzini, diei 17 maii 1972; una coram Davino, diei 5 februarii 1975; una coram Di Felice, diei 17 ianuarii 1975; una coram Stankiewicz, diei 21 ianuarii 1982; una coram Agustoni, diei 16 februarii 1982; una coram Fiore, diei 6 novembris 1982; una coram Davino, diei 29 martii 1983; una coram De Lanversin, diei 19 novembris 1983; una coram Bruno, diei 18 decembris 1986).

3. „A házasság megkötésére képtelenek: 3.§ akik pszichikai természetű okok miatt a házasság lényegi kötelezettségeit nem tudják vállalni.” (vö. CIC c.1095).

Az Apostoli Szentszék Bíróságának egy 1989. március 1-én hozott ítéletében ezeket olvashatjuk: „Bíróságunk mindmáig a krónikus alkoholizmusból fakadó nehézségeket úgy tárgyalta, mint az ítélőképesség hiányából fakadóan az érvényes házassági beleegyezés kinyilvánítására való képtelenséget (CIC c.1095, n.2)” (vö. una coram De Lanversin, diei 1 martii 1989.).

Az 1095. kánon 3. pontjában a törvényhozó képtelennek nyilvánítja a házasságra azokat, akik házastársi köteleességeket nem képesek vállalni. Míg az első két pont a beleegyezést érinti az értelem vagy akarat oldaláról, a harmadik pont esetében az értelem és akarat *harmonikus együttműködésének hiányáról* van szó. Felek tudják, ismerik a házassággal járó kötelezettségeket, terheket és szándékukban is áll azok teljesítése, de pszichikai okokból képtelenek (képtelen) azok teljesítésére.

Ezeknek az ítéleteknek a gondolatmenete a következő: A Zsinat tanítása alapján a házassági szövetség egyik célja *természeténél fogva a felek javára való irányultság*. Minden dolognak a lényegéhez tartozik, hogy alkalmas legyen célja elérésére (vö. una coram Pompedda, diei 19 februarii 1982). A felek java a szexualitás világán túl magába foglalja az értelem, az érzelem, az akarat szféráját, vagyis az egész személyiséget (vö. STANKIEWICZ, *De causa iuridica foederis matrimonialis*, in *Periodica*, n. 73, 1984, p. 225). A házassági beleegyezés tárgya az egész személyiség átadása-elfogadása, amit a Kódex így fogalmaz meg: „*A házassági beleegyezés akarati cselekedet, amelyben a férfi és a nő visszavonhatatlan szövetségben kölcsönösen átadják és elfogadják egymást, házasság létesítése céljából.*” (CIC c.1057, §.2). A törvény helyesen hangsúlyozza, hogy *átadásról és elfogadról* van szó, vagyis nem csak jogok szerzéséről, hanem terhek vállalásáról is. Ám az alkohol hatására meggyengül az *értelem és az akarat közötti harmonikus együttműködés* és ezért az alkoholista *eleve képtelen a kötelezettségek teljesítésére*. Senki sem ígérhet érvényesen valamit (önmaga átadását), aminek nem ura. Ha mégis beleegyezését adja ahhoz, hogy átadja magát a másíknak és elfogadja a másíkat, az alkoholistának ez a beleegyezése üres, hatástalan és érvénytelen (vö. una coram Lanversin, diei 19 novembris 1983), hiszen „*Ad impossibile nemo tenetur*” – a lehetetlenre senki sem kötelezheti el magát.

Az elmondottakból következik, hogy a feltett kérdésre igennel válaszolhatunk, vagyis az alkoholizáló életmód három címen is képtelenné teheti a szenvedélybetegét a házasság megkötésére.